

УДК 339.972

Романюк Тетяна,
магістр другого курсу факультету міжнародних відносин,
Волинський національний університет імені Лесі Українки,
м. Луцьк, Україна

Науковий керівник: Корнелюк Ольга,
к.е.н., доцент,
кафедра міжнародних економічних відносин
та управління проєктами,
Волинський національний університет імені Лесі Українки,
м. Луцьк, Україна
ol-lu@ukr.net

ЦИРКУЛЯРНА ЕКОНОМІКА ТА ЕКОЛОГІЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

Сьогодні особливого значення набувають процеси трансформації, спрямовані на забезпечення сталого економічного розвитку, що передбачає підвищення добробуту населення без збільшення залучення нових ресурсів. Зменшення екологічного навантаження на довкілля стало актуальною проблемою, яка потребує вирішення. Можливості циркулярної економіки зменшують споживання ресурсів та утворення відходів, стимулюють інновації продуктів та позитивно сприяють стійкості в людській життєдіяльності. Тому концепція циркулярної економіки займає важливе місце в стратегіях і планах розвитку економіки усіх рівнів, центрального, регіонального та місцевого. Перехід до циркулярної моделі на засадах ресурсоефективності також забезпечує соціальні і екологічні цілі, закриваючи ресурсні цикли [1; 2].

Значний досвід у розробці шляхів вирішення екологічних проблем мають європейські країни, які запроваджують кругову економіку. Екологічна політика ЄС ґрунтується на принципах,

зазначених у статті 191 Договору про функціонування Європейського Союзу, згідно яких екологічна політика базується на необхідності вживання запобіжних заходів, усунення наслідків екологічної шкоди. Здійснюється це в тому числі і за рахунок додаткових платежів, які стягуються з еконебезпечних виробництв, цей принцип відомий під назвою «забруднювач платить».

В національних законодавствах держав-членів ЄС спершу були лише певні елементи правового регулювання екологічної відповідальності, вони не були належним чином конкретизовані та стосувалися певних категорій шкідливого впливу. Недостатня ефективність такого фрагментарного регулювання та зростаючий тиск наслідків економічної діяльності, випадки екологічних аварій та катастроф зумовили необхідність удосконалення правових інструментів в цій сфері. В результаті роботи, проведеної Європейською комісією, у 1993 році було прийнято Зелену книгу, а у 2000 р. - Білу книгу, а в подальшому важливим кроком стало ухвалення у 2004 році Директиви «Про екологічну відповідальність за попередження та ліквідацію наслідків завданої навколишньому середовищу шкоди». Державам-членам ЄС було надано три роки для її впровадження в національні законодавства, хоча для остаточного результату знадобилося більше часу [3; 4].

Екологічні проблеми залишаються значною мірою невирішеними, попри численні спроби їх пом'якшити. Результати глобального звіту про ризики свідчать, що зменшення ризиків є багатоетапним процесом та залежить від урядових дій і заходів у майбутньому та їх реакції на глобальні економічні та екологічні виклики. Для формування стратегій екологічної відповідальності потрібна система індикаторів оцінки рівня екологічного впливу і безпеки. Загальна оцінка рівня екологічної безпеки є досить складною, оскільки включає в себе багато аспектів, котрі важко виразити єдиним показником. Тому використовується система показників, яка характеризує певну кількість аспектів чи компонентів навколишнього середовища. Для оцінки використовують дані щодо стану повітря, водних, земельних і лісових ресурсів, досліджуються

надра та екзогенні геологічні процеси, враховується статистика відходів.

Рибалова О. В., Белан С. В., Варивода Є. О. пропонують розглядати рівень екологічної загрози для території залежно від стану атмосферного повітря, ґрунтів і радіаційного забруднення території. За результатами досліджень міжнародних організацій населення світу до 2050 року зросте на 2 млрд., що призводить до ще більшого екологічного тиску. Це вимагатиме пришвидшення становлення глобальної циркулярної економіки на інклюзивних засадах. Так як на даний момент у глобальному масштабі перехід до циркулярності є недостатнім, про що свідчить значний циркулярний розрив з невеликою кількістю регіонів з конкретними цілями циркулярності [5].

Концепція екологічної відповідальності на думку Огородника В.В. це «діяльність кожного окремого громадянина, бізнес-структур, яка приносить користь навколишньому природному середовищу (або зменшує негативний вплив на навколишнє середовище). Крім того, дана діяльність не обмежується тільки визначеними законом та обов'язковими до виконання заходами» [6].

Екологічна відповідальність – це свідомо добровільна участь бізнесу у різноманітних заходах, направлених на попередження та мінімізацію негативного впливу на навколишнє середовище; раціональне природокористування; економію сировинних та енергетичних ресурсів у процесі господарської діяльності; залучення відходів у господарський обіг; запобігання аварійних і надзвичайних ситуацій; підтримку заходів з охорони здоров'я; збереження культурно-історичної спадщини, біорізноманіття та природних територій, які потребують особливої охорони; збереження зникаючих біологічних видів тощо [7].

Циркулярній економіці приділяється все більше уваги як новій соціально-економічній парадигмі оптимізації використання ресурсів в країні [8]. Дорожні карти циркулярної економіки розробляються не лише для країн та регіонів, але й для окремих міст і навіть підприємств. На сьогодні міста, де люди живуть, працюють,

споживають і розпоряджаються, відіграють фундаментальну роль у переході країни до циркулярної економіки, оскільки вони знаходяться в центрі ключових рішень, що визначають економічне зростання, соціальний добробут та екологічні переваги [9; 10]. Варто зауважити, що в її основі лежить не тільки різноманітне поводження із ресурсами та впровадження інноваційних технологій у виробництві, а й раціональне поводження з відходами [8].

Необхідно розробляти нові та удосконалювати існуючі методи управління циркулярними бізнес-моделями, які відповідатимуть принципам екологічної відповідальності та сприятимуть забезпеченню цілей сталого розвитку [11; 12].

Симбіоз екологічної та циркулярної економік і сталого розвитку потребує розроблення механізму взаємодії суб'єктів циркулярної економіки та інструментів, що забезпечують цю взаємодію. Формування нової моделі циркулярної економіки передбачає виклики у вигляді економічного, екологічного та соціального ефектів. Економічний ефект передбачає скорочення витрат на сировину та матеріали; раціональне використання продукції; скорочення податків, платежів і штрафів за забруднення навколишнього середовища; зростання репутаційного капіталу; зменшення витрат на утилізацію відходів та отримання додаткового прибутку. Екологічний ефект вимагає використання відновлювальної та скорочення використання природної сировини та матеріалів; зниження шкідливих викидів і збереження природних екосистем. Соціальний ефект передбачає створення нових робочих місць у сфері переробки та логістики рециклінгу і зниження соціальної напруги внаслідок розвитку нових моделей споживання [13].

Сьогодні така модель економічного розвитку, отримала визнання і підтримується в багатьох країнах світу через політичні рішення, плани і практичні дії. В контексті цього, плани повоєнної відбудови української економіки повинні розроблятися з урахуванням циркулярних принципів [14]. Циркулярна економіка побудована за прикладом замкнутого кругообігу речовин у природі і націлена на максимальне збереження цінності сировини і продуктів

до моменту закінчення етапу їх використання. Перехід до такої системи матиме не тільки екологічні, але й економічні переваги за рахунок створення нових робочих місць, економії витрат і запобігання забрудненню навколишнього природного середовища.

Список використаних джерел:

1. Pavlikha N., Korneliuk O. World experience of circular economy implementation and prospects for Ukraine. *Economic, social and legal aspects of enterprise management. Context of the political and economic crisis* / scientific editors Monika Dobska, Ryszard Kamiński. Poznań, 2022. P. 155-168. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/22295>
2. Павліха Н. В., Войчук М. В. Концептуальні засади безпеки сталого просторового розвитку: теоретико-методологічний аспект // Міжнародна економічна безпека України: теорія, методологія, практика. Колективна практика / за наук. ред. Кравчука П.Я. – Луцьк: ІВВ Луцького НТУ, 2020. 212 с. С. 161-183.
3. Корнелюк О.А. Інноваційні бізнес-моделі та проекти циркулярної економіки. *Актуальні проблеми міжнародних відносин і регіональних досліджень*: Матеріали II Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції (м. Луцьк, 09 листопада 2022 р.). Луцьк, Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2022. 134 с. С. 125-127. URL: https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/22331/1/Inov_bis_mod%209_11_2022.pdf
4. Директива 2004/35/ЄС Європейського Парламенту та Ради «Про екологічну відповідальність за попередження та ліквідацію наслідків завданої навколишньому середовищу шкоди» від 21 квітня 2004 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_965#Text
5. Циркулярна політика управління відходами: підручник / А. І. Крисоватий, Р. Є. Зварич, І. Я. Зварич. Тернопіль : ЗУНУ, 2023. 458 с. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/47975>
6. Огородник В.В. Вплив екологічного компонента соціальної відповідальності на економіку України. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2018. Випуск 7. С.612-616.
7. Шаповал В.М., Коваленко О.А. Функції та елементи соціальної відповідальності сучасних компаній. *Детермінанти сталого розвитку організацій в умовах глобалізації*. Зб. матеріалів I міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. / відп. ред. В.М. Шаповал. Д.: НГУ, 2015. С.158-160.
8. Шебанін В. С., Решетілов Г. О., Циркулярна економіка регіону: теоретичний аспект. Вісник аграрної науки Причорномор'я. 2021. Вип. 4. С. 4-13. // <https://visnyk.mnau.edu.ua/statti/2021/n112/n112v42021shebanin.pdf>
9. Корнелюк О. А. Стратегічні напрями активізації транскордонного співробітництва міських поселень в умовах євроінтеграції. *Інтелект XXI: наук. журн.* Київ, 2019. № 3. С. 9-15. URL:

<https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/16546>

10. Павліха Н.В., Корнелюк О.А. Активізація транскордонного співробітництва міських поселень: монографія. Луцьк: Вежа-Друк, 2019. 212 с. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/18484>

11. Корнелюк О. Методологічні аспекти управління циркулярними проектами та бізнес-моделями. Наукова інтеграція в умовах глобальних викликів: збірник тез доповідей IV Міжнародної мультидисциплінарної науково-практичної конференції (Луцьк, 20 червня 2023 р.). / За заг. ред. Павліхи Н. В. – Луцьк : Вежа-Друк, 2023. 159 с. С. 93-99. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/22942>

12. Павліха Н.В., Корнелюк О.А., Цимбалюк І.О. Методології проектного менеджменту для циркулярних бізнес-моделей: переваги та можливості. Інтелект XXI. 2023. № 3. С. 74-80. DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-8801/2023-3.11>

13. Шкуренко О. В. Циркулярна економіка як передумова формування інноваційних платформ сталого розвитку суб'єктів підприємницької діяльності / О. В. Шкуренко // Бізнес Інформ. - 2021. - № 4. - С. 323-330. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2021_4_47

14. Корнелюк О. Досвід імплементації циркулярних проектів для відновлення економіки України. *Together united: науковці проти війни: збірник тез доповідей I Міжнародної благодійної науково-практичної конференції* (Луцьк, 20 травня 2022 р.). Луцьк: Вежа-Друк, 2022. URL: <https://scholar.google.com.ua/scholar?oi=bibs&cluster=6882280671611806750&btnI=1&hl=uk>